

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ЭКОНОМИКА

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ЭКОНОМИКА

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. ECONOMICS

e-ISSN: 1694-8734

№1(4)/2024, 24-29

УДК: 331.5

DOI: [10.52754/16948734_2024_1\(4\)_4](https://doi.org/10.52754/16948734_2024_1(4)_4)

ЭМГЕК МИГРАНТТАРЫНЫН АКЧА КТОРУУДАГЫ ЗАМАНБАП КӨЙГӨЙЛӨРҮ

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ

MODERN PROBLEMS OF REMITTANCES BY LABOR MIGRANTS

Макыев Сагынбек Төлөшович

Макыев Сагынбек Төлөшович

Sagynbek T. Makyev

Ph.D., улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

Ph.D., старший преподаватель, Ошский государственный университет

Ph.D, Senior Lecturer, Osh State University

makyev-s@mail.ru

Бегмат кызы Гулбарчын

Бегмат кызы Гулбарчын

Begmat Kuzu Gulbarchyn

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's student, Osh State University

ЭМГЕК МИГРАНТТАРЫНЫН АКЧА КТОРУУДАГЫ ЗАМАНБАП КӨЙГӨЙЛӨРҮ

Аннотация

Бул макалада мигранттардын акча которууларынын Кыргыз Республикасынын экономикалык трансформациясына тийгизген таасири каралат. Ушуга байланыштуу мигранттардын акча которууларынын көлөмүнүн динамикасына жана алардын Кыргызстандын экономикалык жана социалдык өнүгүүсү үчүн маанисине, өзгөчө макроэкономикалык туруктуулукту камсыз кылуу көз карашынан алганда талдоо жүргүзүлөт. Акча которууларды республиканын экономикасын өнүктүрүү үчүн натыйжалуу пайдалануу жолдору каралды.

Ачкыч сөздөр: эмгек мигранттары, эмгек миграциясы, акча которуулар, кесепеттери, экономикалык рецессия, трансферттер, миграциялык процесстер.

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ

MODERN PROBLEMS OF REMITTANCES BY LABOR MIGRANTS

Аннотация

В данной статье исследуется влияние денежных переводов мигрантов на экономическую трансформацию Кыргызской Республики. В этой связи проводится анализ динамики объема денежных переводов мигрантов и их значение для экономического и социального развития Кыргызстана, особенно с точки зрения обеспечения макроэкономической стабильности. Рассмотрены пути эффективного использования денежных переводов для экономического развития республики.

Ключевые слова: трудовые мигранты, трудовая миграция, денежные переводы, последствия, экономический спад, трансферты, миграционные процессы.

Abstract

This article examines the impact of migrant remittances on the economic transformation of the Kyrgyz Republic. In this regard, an analysis is made of the dynamics of the volume of migrant remittances and their importance for the economic and social development of Kyrgyzstan, especially from the point of view of ensuring macroeconomic stability. Ways to effectively use remittances for the economic development of the republic are considered.

Keywords: labor migrants, labor migration, remittances, consequences, economic recession, transfers, migration processes.

Эмгек мигранттары мекенине жөнөткөн акча которуулар өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө миллиондогон адамдарга маанилүү киреше алып келет. Бай жана жакыр өлкөлөрдүн ортосундагы өскөн киреше ажырымы, демографиялык басым жана планетанын өзүндөгү өзгөрүүлөр экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү издөө үчүн башка өлкөлөргө көбүрөөк адамдардын көчүшүнө алып келет. Бул өз кезегинде алдыдагы ондогон жылдарга акча которуулардын агымын стимулдайт.

Кыргызстандын жарандары ички дүң продукцияны өз мамлекетине таштап, Кыргызстандын эмес, келген өлкөнүн улуттук байлыгын көбөйтөт. Эмигранттар чет өлкөдөн акча тапканда бул акчанын олуттуу бөлүгүн ошол жакка жумшашат. Кыргызстандан калктын эң мыкты, атаандаштыкка жөндөмдүү жана демилгелүү бөлүгү кетип жатат, анын натыйжасында улуттук экономика алсырап, эмгекке жарамдуу калктын саны азаюуда [2, С.144-147; 9; 10].

Каатчылык учурунда акча которуулар каржылык колдоо көрсөтөт. Эмгек мигранттары, мисалы, табигый кырсыктардан кийин, жабыр тарткан жакындары тамак-аш сатып алуу же ижара акысын төлөө үчүн үйгө жөнөткөн сумманы көбөйтөт. Акча которуулардын деңгээли көбүнчө донор-өлкө кризиске учураса дагы туруктуу бойдон калууда. Мисалы, 2020-жылы COVID пандемиясынын алгачкы этаптарында акча которуулар болгону 1,1 пайызга, ал эми дүйнөлүк киреше 3 пайызга кыскарган.. Эмгек мигранттары пандемия учурунда экономикада негизги ролду ойноп, жогорку билимдүү дарыгерлер жана медайымдар жана ошондой эле курьер болуп иштешкен. Бөгөттөө учурунда акча которуу операторлорунун жабылышы акча которуу кызматтарын үзгүлтүккө учуратты, бирок адамдар дагы эле санариптик каналдар аркылуу үйлөрүнө акча жөнөтүштү.. Акча которуулар катуу калыбына келип, 2021-22-жылдары дээрлик 20 пайызга өстү[1].

Кыргызстан ички дүң продуктунун түзүмүндө мигранттардын акча которууларынын үлүшү боюнча дүйнөдөгү алдыңкы өлкөлөрдүн бири. Кыргыз мигранттарынын акча которуулары жалпысынан өлкөнүн, ошондой эле айрым үй чарбаларынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүндө олуттуу роль ойной тургандыгы, бул тамак-аш сатып алуудагы, узак пайдалануудагы товарларды сатып алуудагы, турак-жай курууга жана оңдоого жумшоодогу негизги муктаждыктарды ишке ашырууга, балдар үчүн билим берүүнү өнүктүрүүгө инвестиция салууга мүмкүндүк берери көрсөтүлгөн.

Акча которуулар эмгек миграциясынын эң маанилүү мүнөздөмөлөрүнүн бири болуп саналат жана өнүккөн жана бай өлкөлөрдөн өнүгүп келе жаткан өлкөлөргө олуттуу финансылык агым болуп саналат жана эмгек рыногунда белгилүү бир чыңалууларды башынан өткөрөт. Акча которуулар боюнча он ири донор өлкөнүн катарына Орусия (2021-жылы Дүйнөлүк банктын маалыматы боюнча 6-орун) кирет, андан акча которуулар (мигранттардын мекенине которуулары) КМШ өлкөлөрүнө жана ЕАЭБге жөнөтүлөт[5, С. 38–54].

Мамлекетибиздин өнөр жайды өнүктүрүү жана жаңы жумуш орундарын түзүү боюнча көрүнүктүү аракеттерине карабастан, Кыргызстандын ИДПсынын үчтөн бир бөлүгү дагы эле эмгек мигранттарынын акча которууларынан келет. Ал эми мындай картинаны биринчи жолу көрүп жатканыбыз жок.

Мигранттарыбыздын эң чоң үлүшү – миллионго жакын адам Орусияда иштешет. 2022-жылдын жазында белгилүү окуялар башталгандан кийин айрым эксперттер алар массалык түрдө Кыргыз Республикасына кайтып келип, бюджет олуттуу кирешеден кол жууйт деп болжолдошкон. Бирок ал ишке ашкан эмес.

Улуттук банктын маалыматы боюнча, 2022-жылы мекендештер Кыргызстанга 2 миллиард 928,2 миллион доллар которгон. Акча которуулардын 97%дан ашыгы Орусиядан келген – 2 млрд 780,2 млн доллар. Салыштыруу үчүн, 2021-жылы мигранттар Кыргыз Республикасына 2,7 миллиард доллар которгон жана 97% Россия Федерациясынан да которгон[7].

1-таблица. ЕАЭБ жана Борбордук Азия өлкөлөрү алган акча которуулар (миллион доллар)

Страна	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.
Армения	1491,5	1382,3	1538,65	1487,8	1527,9	1327,0	1610,2
Беларусь	931,5	976,6	1253,8	1445,8	1418,8	1013,7	1136,7
Казахстан	294,3	384,2	560,4	618,0	506,0	374,4	310,15
Киргизия	1687,7	1994,6	2485,8	2688,6	2410,5	2422,8	2792,5
Россия	6903,4	6688,7	8235,0	9287,3	10432,5	9915,0	9646,9
Таджикистан	2258,6	1867,4	2237,2	2183,3	2321,9	2186,8	2921,7
Туркменистан	16,0	9,0	4,0	2,0	1,0	1,0	...
Узбекистан	4843,2	5795,1	7130,15	7609,6	8545,8	6979,8	9197,5

Булак: Ткаченко А.А. Миграционная политика стран постсоветского пространства: метаморфозы и результаты // Социальные новации и социальные науки. – 2023. – № 1. – С. 38–54.

Таблицаларда келтирилген маалыматтардан көрүнүп тургандай, 2014-жылдан кийин Кыргызстан, Армения жана Беларусь бирдей эмес, бирок Россиянын аймагынан тышкары иштеген мигранттардын эсебинен келген акча которуулардын көлөмү көбөйгөн. 2015-жылы Орусиядан которулган акча которуулардын үлүшү Кыргызстанда жалпы түшүүлөрдүн 64,2%, Арменияда 45,7%, Беларуста 15,3% түздү. 2021-жылы бул үлүштөр байкаларлык азайган - тиешелүүлүгүнө жараша 40,1%, 33,0 жана 6,1%.

Албетте, Армения менен Белоруссия Кыргызстанга караганда ыңгайлуу географиялык абалда жана алардын мобилдүүлүгүндө мигранттардын тартылуу борборлоруна чейинки аралык чоң роль ойнойт. Бирок эмгек мигранттары салттуу түрдө Орусиянын эмгек рыногуна багытталган Кыргызстан да жети жылдын ичинде орусиялык акча которуулардын үлүшүн бир топ эле – 24% кыскартты. Жумушчу күчүнүн эркин кыймылы өнүгүүнүн эң маанилүү шарттарынын бири болгон интеграциялык биримдикке кирген мамлекеттердеги мындай тенденция абдан кооптуудай сезилет. Демек, ЕАЭБде жүргүзүлүп жаткан жана пландаштырылган иш-чараларга байланыштуу бул процесстердеги өзгөрүүлөргө мониторинг жүргүзүү зарыл[5, С. 38–54].

Элдин ишенимине каршы Кыргызстанда жумуш орундары жана бош орундар абдан көп. Бирок төрөттүн көп болушуна жана экономиканын өнүкпөгөндүгүнө байланыштуу бардыгына жетиштүү жакшы жумуш орундары жок. Мындан тышкары, айлык акынын өлчөмү көпчүлүктү канааттандырбайт. Ошон үчүн жакшы жашоо издеп чет өлкөгө кетишет. Анан көбүнчө Россияны, тарыхый жана маданий жактан бизге эң жакын мамлекетти тандашат. Ал жакта жумуш орундары жетиштүү, айлыктары да татыктуу.

Үстүбүздөгү жылдын январь-июнь айларында Кыргызстанга акча которуулардын көлөмү 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу кыйла азайган. Кеп жеке жактардан акча которуу системалары аркылуу алынган каражаттар жөнүндө болуп жатат.

Өткөн жылдын апрель айынан бери түшүүлөрдүн кескин өскөндүгү байкалууда. Тактап айтканда, июнь жана август айларында 300 миллион доллардан ашык которулган (рекорддук көрсөткүч), 90 пайыздан ашыгы Орусияга туура кеткен.

Быйыл каражаттын көлөмү бир топ кыскарды. Салыштыруу үчүн: 2022-жылдын январь айынан июнь айына чейин Кыргыз Республикасына 1 миллиард 347,5 миллион доллар, 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында 961,4 миллион доллар которулган. Төмөндөө, негизинен, Россиядан трансферттердин кыскарышы менен шартталган – 1 млрд 284 млн доллардан 871 млн долларга чейин (ошол эле мезгилде) [8].

Өлкөгө мигранттардын акча которууларынын өсүшүнүн негизги оң натыйжасы жакырчылыктын кыскарышы болуп саналат. Акыркы 10 жылда (2011-2021-жж.) өлкөдө жакырчылык 70%дан 30%га чейин төмөндөдү, б.а. дээрлик 2 эсе [4, С. 93-95].

Кыргызстандык мигранттардын басымдуу бөлүгү калктын жакыр катмарынын өкүлдөрү. Кыргызстандык мигранттардын акчалай кирешеси анчалык чоң эмес, аны массалык түрдө топтоп, каалаган каржы инструменттерине же экономиканын реалдуу секторуна инвестициялоого болот башкача айтканда, мигранттардын акчалай кирешеси мигранттар үнөмдөө жана каалаган бизнеске инвестициялоо жөнүндө ойлоно турган чекке жете элек.

Көпчүлүк Евразиялык Евробиримдикке киргенден кийин Кыргызстандан эмгек мигранттарынын көп агымы болорун алдын ала айтышкан, бирок бул негизинен байкалган эмес. Эмгек мигранттарынын 50%дан ашыгы Кыргызстанга туруктуу жашоо үчүн кайтып келүүнү каалашат [6, С. 34-42].

Ошол эле учурда көптөгөн мигранттар өздөрүнүн минималдуу муктаждыктарын жабуу зарылдыгынан улам көп жылдар бою миграциялык өлкөдө, негизинен Россияда калышат.

Калкынын массалык миграция агымы болгон өлкөлөр акча которуулардан экономика үчүн кандай пайда алып жатышат? Үй чарбаларынын кирешелеринин өсүшү жакырчылыктын кыскарышына алып келет. Акыркы керектөөнүн өсүшү ИДПнын өсүшүнө алып келет. Суроо-талаптын өсүшү ата мекендик өндүрүштүн өсүшүнө алып келет. Республикага валюта агымынын туруктуу булагы төлөм балансына, кыймылсыз мүлккө инвестиция курулуш индустриясынын өнүгүшүнө алып келет. Ички инвестициянын көбөйүшү кичи бизнести, өзгөчө айыл жеринде өнүктүрүүгө алып келет. Депозиттик базанын жана аманаттардын өсүшү банк тутумунун өнүгүшүнө алып келет [3, С. 95-104].

Кошумча инвестициянын булагы катары жарандардан чет өлкө валютасын которууга жана аларды расмий каналдар аркылуу алууга кызыкдар мамлекет мигранттардын которуулары үчүн да, алардын эсебинен түзүлгөн валюталык депозиттер үчүн да салыктык жеңилдиктерди берүүгө тийиш.

Корутундулар. Биздин талдоо Кыргызстандагы миграциялык процесстердин азыркы абалы өлкөнүн экономикалык жактан активдүү калкынын олуттуу бөлүгүнүн чет өлкөлөргө иштөөгө кетиши жана эмгек иммигранттарынын санынын көбөйүшү менен мүнөздөлөт деп айтууга негиз берет.

Эмгек мигранттарынын акча которууларынын көлөмү чет өлкө валютасынын ишенимдүү булагы катары каралышы мүмкүн болгон, өлкөнүн кредиттик рейтингин жогорулатууга жана белгилүү бир жагымдуу шарттарда инвестициянын агылып келүүсүнө шарт түзгөн тике чет өлкөлүк инвестицияларга салыштырмалуу туруктуу.

Колдонулган адабияттар

1. Дилип Ратха. Устойчивый уровень денежных переводов. // Finance & Development, сентябрь, 2023г.
2. Макыев С.Т. Проблема “утечки умов” из Кыргызстана: причины, последствия и пути решения. //Вестник филиала федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования "Российский государственный социальный университет" в г. Ош Киргизской Республики, 1(27), 2023г. С. 144-147.
3. Митрофанов Н.М. Роль денежных переводов для экономики Кыргызстана и потенциал инвестирования денежных переводов в реальных сектор Кыргызской Республики //Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2023. Том 13. № 1А. С. 95-104.
4. Султанов А. (ред.) Кыргызстан в цифрах 2016: Статистический сборник. Бишкек, 2016. С. 93-95.
5. Ткаченко А.А. Миграционная политика стран постсоветского пространства: метаморфозы и результаты // Социальные новации и социальные науки. – 2023. – № 1. – С. 38–54.
6. Эргешбаев У.Ж. Проблемы внешней трудовой миграции населения Кыргызстана // Народонаселение. 2016. № 1-1 (71-1). С. 34-42.
7. Электронный ресурс: URL: https://www.vb.kg/doc/429822_vopreki_prognozam_kak_trydovye_migranty_popolniaut_budjet_kyrgyzstana.html
8. Электронный ресурс: URL: <https://ru.sputnik.kg/20230815/kyrgyzstan-perevody-snizhenie-1077820385.html>
9. Макыев, А. Т. Кыргызстандык эмгек мигранттарынын учурдагы абалы / А. Т. Макыев, Н. У. Заирова // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Экономика. – 2023. – No. 2(3). – P. 19-25. – DOI: 10.52754/16948734_2023_2(3)_4. – EDN: GJOUKY.
10. Макыев, А. Т. Миграциялык процесстердин коомдун өнүгүшүнө тийгизген таасирлери жөнүндө / А. Т. Макыев, Б. М. Мурзакулов // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 2, No. 1. – P. 65-71. – DOI: 10.52754/16947452_2021_2_1_64. – EDN: WXOKVS.